

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 3

- a) hlavné filozofické disciplíny
- b) ekonomická teória (Ricardo, Smith)
- c) vlastný postoj k eutanázii

a) hlavné filozofické disciplíny

Hlavné filozofické disciplíny sú dve:

- 1.) ontológia (to on = bytie) – teória bytia. Zakladateľom ontológie bol **PARMENIDES**. Ontológia nám kladie otázku kto stvoril / z čoho vznikol svet? = **1. základná filozofická otázka** – na túto otázku odpovedajú všetci filozofi:
  - **materializmus** – filozofický smer považujúci hmotu za prvotnú a vedomie za druhotné, svet vznikol sám zo seba, evolučná teória
  - **idealizmus** – filozofický smer považujúci vedomie (božie) za prvotné a hmotu (stvorenie bohom) za druhotnú, boh stvoril svet podľa svojich predstáv. Z hľadiska počtu základov existujú tri smery:
    - **monizmus** – existuje len hmota (všetko, čo je na svete je boh)
    - **dualizmus** – existuje aj hmota, aj vedomie
    - **pluralizmus** – existuje štyri a viac základov
- 2.) gnozeológia (epistemológia, noetika; *gnosis/episteme/noensis* = poznanie) – teória poznania. Zakladateľom gnozeológie (a dialektiky) je **HÉRAKLEITOS z EFEZU** (u neho znamená dialektika aj rozhovor, svet chápe v pohybe – všetko je pominuteľné, tečie, mení sa, plynie, vlastnosti vecí sú relatívne). Gnozeológia nám kladie otázky:
  - **je svet poznateľný a do akej miery?** = **2. základná filozofická otázka** – filozofi sa delia do:
    - **gnosticismus** – svet je poznateľný
    - **agnosticizmus** – svet je nepoznateľný
    - **skepticizmus** – pochybovanie o možnosti spoznať svet
  - **čo je to poznanie?**
Poznanie je subjektívny odraz vonkajšej reality vo vedomí človeka. Môže byť:
    - **empirické (aposteriórne)** – vychádzajúce zo skúsenosti
    - **racionálne = abstraktno-logické (apriórne; a priori = neviem sa vyjadriť)** – bez skúsenostiCelé poznanie sa odohráva a je založené na základe odrazu skutočnosti v našom vedomí, nie všetci odrážame realitu rovnako alebo zrkadlovo (*neadekvátne poznanie*). Stupne poznania sú:
    - **zmyslové**
    - **racionálne**
    - **prax (overenie)** – historicko-spoločenská praxPri poznaní rozlišujeme:
    - **objekt poznania** – to, čo je poznávané
    - **subjekt poznania** – ten, kto poznáva**Odraz** je zobrazenie reality vo vedomí človeka na základe poznania, je to schopnosť materiálnych štruktúr s rôznou úrovňou relatívnej reprodukovateľnosti reagovať na vonkajšie a vnútorné podnety
  - **ktoré poznanie je dôležitejšie – zmysly alebo rozum?** – podľa toho delíme filozofické smery na:
    - **racionalizmus** – absolutizovanie a uprednostňovanie rozumu (*ratio* = rozum)
    - **empirizmus** – zdôrazňovanie empirie (*skúsenosť* a *experiment*)
      - ↳ **senzualizmus** – krajný empirizmus, za jedinú zmyslovú skúsenosť považujú zmyslový materiál vo vedomí

Dialektika môže byť:

- 1.) rozhovor = dialogemai – schopnosť logicky viesť rozhovor, argumentovať, hádať sa – používaná **SOKRATOM** a **ZENÓNOM z ELEY**
- 2.) metóda poznania sveta z hľadiska neustáleho pohybu-zmeny – **HERAKLEITOS z EFEZU**
- 3.) Heiglovo chápanie – na základe protikladov a špirálovitého vývoja (téza, antitéza, syntéza)

Metafyzika (gr. *meta* = za) – opak dialektiky, zakladateľ **ANDRONIKOS z RHODU**, triedil Aristotelove spisy – spisy o nemennosti sveta dal za fyziku, metafyzika je metóda poznania sveta, svet chápe strnulo a nemenne

b) ekonomická teória

Vznik ekonómie siaha do antického Grécka (5.st.pr.Kr.) kedy Aristoteles študoval 158 štátov polis (zvyky, obyčaje, hospodárenia). Ekonómia (oikos = dom, hospodárstvo, nomos = zákon, obyčaj → oikonomía = zákony domáceho hospodárstva → ekonómia = politická ekonómia). V stredoveku sa Tomáš Akvinský zaoberal prácou, hodnotou tovaru. Obdobie merkantilizmu (manufaktúry) = Colbertizmus bol založený na aktívnej obchodnej bilancii – prevaha vývozu nad dovozom. Obdobie fyziokratizmu – základom hospodárstva krajiny je pôda („práca je otcom a pôda je matkou bohatstva”).

Adam Smith – liberalista (sloboda človeka, obchodovania, podnikania, sloboda voľnej konkurencie), tvorca nových teórií v dobe, v ktorej žil. V r. 1776 napísal dielo „*Bohatstvo národov*“ → vznik ekonómie ako vedy. Nesúhlasil ani s **merkantilistami**, ani s **fyziokratmi**. Hlavnou myšlienkou Smithovej teórie bol fakt, že štát by do ekonomiky vôbec nemal zasahovať. Presadzoval teóriu nazývanú aj neviditeľná ruka trhu, ktorá dáva odpoveď na základné ekonomické otázky. Na rozdiel od fyziokratov bol presvedčený, že práca je rovnocenným výrobným faktorom a že deľba práce povedie k výraznému zvýšeniu produkcie. Neskorší ekonómovia, ako napríklad **Thomas Malthus** a **David Ricardo**, sa zamerali na zdokonaľovanie Smithovej teórie, takže sa z nej vyvinula klasická ekonómia, ktorá neskôr poskytla základ modernej ekonómii. Malthus rozvinul Smithove myšlienky o preľudnení a Ricardo veril v „železný zákon miezd“ – že preľudnenie zabráni mzdám prekročiť hranicu existenčného minima. Smith požadoval zvyšovanie miezd adekvátne zvyšovaniu produkcie. Tento názor v je súčasnosti považovaný za vhodnejší. Zákon vzácnosti výrobných zdrojov – spoločnosť musí rozhodnúť, ako výrobné faktory rozdeliť pri výrobe jednotlivých výrobkov – vyjadruje, že statky sú vzácné preto, lebo nedostatok výrobných zdrojov neumožňuje vyrábať všetko, čo by ľudia chceli. Ťažiskom diela „*Bohatstvo národov*“ je myšlienka, že voľný trh, hoci vyzerá chaoticky a neviazane, je v skutočnosti vedený k výrobe správneho množstva a druhov statkov takzvanou „neviditeľnou rukou“. Ak sa vyskytne nedostatok nejakého statku, vzrastie jeho cena, čo motivuje výrobcov produkovať viac tohto druhu statku, a tak sa samovoľne vyrieši jeho pôvodný nedostatok na trhu. Väčšia konkurencia medzi výrobcami a väčšia ponuka zasa vedú k zníženiu ceny produktu na úroveň jeho produkčných nákladov, čo je takzvaná „prirodzená cena“. Smith veril, že hoci sú ľudia často vedení lakomstvom a sebeckými pohnútkami, konkurencia na voľnom trhu pôsobí v prospech spoločnosti ako celku. Predsa si však zachovával ostražitý postoj voči obchodníkom a bol proti vytváraniu monopolov. Je autorom teórie pracovnej hodnoty tovaru - určil, že hodnota tovaru je určovaná prácou, ktorá je potrebná na výrobu daného tovaru. Úlohou štátu je len:

- ochraňovať krajinu pred vonkajším nebezpečenstvom
- udržiavať poriadok a spravodlivosť vo vnútri krajiny
- budovať a udržiavať verejné zariadenia, o ktoré nemá záujem jednotliviec, pretože sa nevyplácajú – infraštruktúra, ...

David Ricardo – zástanca liberalizmu, v r. 1817 vyšlo jeho najznámejšie dielo „*Zásady politickej ekonomie a zdaňovania*“. Toto dielo je považované za jedno z najvýznamnejších diel ekonómie. Nadviazal na Smithovo učenie. Bol zástancom otvorenej trhovej ekonomiky a slobody obchodu. Ricardo vytvoril teóriu hodnoty a z nej vychádzal pri tvorbe teórie komparatívnych výhod = krajina (ekonomika) sa bude špecializovať na výrobu tých tovarov, pri ktorých výrobe dosahuje nižšie komparatívne výhody ako partnerská krajina. Každá krajina sa bude špecializovať na produkciu takého tovaru, ktorý dokáže vyrábať za porovnateľne nižšie náklady. Taktiež je autorom pracovnej hodnoty tovaru, ktorá sa skladá z:

- konkrétna = živá práca
- abstraktná práca = amorfizácia strojov a zariadení = minulé (mŕtva) práca

Ekonómia = teória je spoločenská veda, ktorá sa zaoberá výrobou materiálnych statkov na rôznych stupňoch vývoja ľudskej spoločnosti. Ekonómia študuje, analyzuje spôsob akým ľudia využívajú vzácné, obmedzené zdroje s alternatívnym použitím na výrobu tovarov a služieb a ako si tieto tovary a služby vymieňajú, spotrebujú. Ekonómia sa delí na:

- 1.) mikroekonómia - skúma správanie sa jednotlivcov, študuje malé hospodárske subjekty (pr. domácnosti, podniky), cez ne rieši, alebo poukazuje na niektoré ekonomické javy (pr. nezamestnanosť)
- 2.) makroekonómia – študuje veľké hospodárske subjekty, študuje hospodárstvo, ekonomiku ako celok, cez ne (jeden veľký podnik) poukazuje na rast ekonomiky alebo pokles ekonomiky
  - **HNP = hrubý národný produkt**
  - **HDP = hrubý domáci produkt**
- 3.) pozitívna ekonómia – vysvetľuje, hodnotí a popisuje ekonomický stav štátu, zároveň poskytuje návrhy ako zlepšiť ekonomický stav, všima si niektoré ekonomické stavy (nezamestnanosť, ...)
- 4.) normatívna ekonómia – to isté ako pozitívna, ale berie do úvahy etické morálne hľadisko, zároveň poskytuje odporúčania, ako daný ekonomický stav vylepšiť

Ekonomía ako veda sa člení na:

- 1.) všeobecná ekonomická teória – dejiny ekonomického myslenia, teória ekonomie (vymedzuje základné ekonomické pojmy), hospodárska ekonomía
- 2.) úsekové (odvetvové) disciplíny – ekonomía priemyslu, ekonomika obchodu, ekonomía bankovníctva
- 3.) prierezové ekonomické disciplíny – manažment, účtovníctvo, bankovníctvo, poisťovníctvo

Ekonomía používa metódy:

- 1.) kvantitatívne a kvalitatívne – makroekonomía používa tzv. makroekonomické ukazovatele stavu ekonomiky: hrubý domáci produkt (HDP), čistý domáci produkt (ČDP), hrubý národný produkt (HNP), národný dôchodok (ND), mikroekonomía – kvalita výrobkov nemôže byť na úkor kvantity
- 2.) pozitívne a normatívne – využíva ich pozitívna a normatívna ekonomía
- 3.) tvorba pracovných modelov – ekonómovia robia rôzne štatistiky, prognózy budúceho vývoja NH, plánovanie výroby

Ceteris paribus = ekonomické javy a procesy sa musia skúmať v rovnakých podmienkach

Klam „post hoc“ = ak jav B nasleduje za javom A, neznamená to, že jav A je príčinou javu B

Omyl kompozície = to čo platí pre jednotlivca, neznamená, že to platí pre celú spoločnosť (ak na daný ekonomický jav reaguje len jeden živnostník, nemusia tak reagovať všetci)

Ekonomický zákon vzácnosti hovorí, že niektoré statky sú vzácné preto, lebo zdroje na ich výrobu sú obmedzené (zdroje výrobných faktorov sú kapitál, pracovná sila a prírodné zdroje). Keďže výrobné zdroje každej krajiny sú značne obmedzené, spoločnosť musí zvažovať, čo bude vyrábať a musí sa rozhodovať medzi viacerými možnosťami, napr. ak zvýši výrobu áut, zníži výrobu potravín.

Alternatívne náklady na výrobu tovarov a služieb sú merané nákladmi tých statkov a služieb, ktorých sa spoločnosť musela vzdať na výrobu iného druhu tovarov

c) vlastný názor na eutanáziu

Eutanázia (gr. dobrá/dobrovoľná smrť z milosti) je úmyselné ukončenie ľudského života, oficiálne sa vykonáva v Holandsku a Austrálii (Severné teritórium)

Ortonázia – stav, keď lekár upustí od liečby nevyliciteľne chorého človeka

Distanázia – predpoklad ortonázie – stav nevyliciteľne chorého pacienta, ktorého nažive lekár udržuje pomocou nákladných, ťažko dostupných prostriedkov

Asistovaná samovražda – lekár pripraví látku a pacient si sám pustí infúziu

Eutanázia sa delí na:

- 1.) aktívna eutanázia
  - **priama** – priamo so zámerom usmrtiť pomocou látky
  - **nepriama** – neúmyselné skrátenie života lekárom zapríčinené podávaním nadmerného množstva liekov tíšiacich bolestí (morfium, heroín, analgetiká...). Existuje aj v SR
- 2.) pasívna eutanázia – stotožňuje sa s ortonáziou = úmyselné odpojenie od prístrojov
- 3.) vyžiadaná – pacient udelil súhlas
- 4.) nevyžiadaná – pacient neudelil súhlas

Kumulatívne podmienky potrebné na vykonanie autanázie:

- 1.) žiadosť pacienta – musí byť dobrovoľná, uvážená, slobodná a trvalá
- 2.) 18 rokov – v Austrálii sú vylúčené deti a osoby bez právnej spôsobilosti
- 3.) prizvaný ešte druhý a tretí lekár – nemôžu byť známi alebo cudzí
- 4.) lekár musí pacienta informovať – má čas 48 hodín
- 5.) choroba nemusí byť smrteľná, ale musí byť vážna – psychologická reakcia na chorobu (mesačné deti – vadí im denné svetlo, ...)
- 6.) neexistuje žiaden prostriedok umožňujúci vyliečenie

Prečo nie je povolená eutanázia:

- 1.) zneužitie
- 2.) náboženstvo, cirkev
- 3.) právo na život každého človeka
- 4.) nepripravenosť obyvateľstva

Právny poriadok SR nepozná pojem eutanázia ani pomoc pri smrti, ide vždy o účasti na vražde, ktorá je vymedzená v Trestnom zákone a neprihliada sa na vôľu pacienta. Jedinou uznávanou formou eutanázie sú lieky podávané na tlmenie bolesti s rizikom skrátenia života človeka. Ústava SR vyjadruje mimoriadnu dôležitosť právu na život a práve jeho transcendentálne chápanie je prekážkou prijatia eutanázie.